

Dělení na soukromé a veřejné právo v proměnách věků

Mgr. et Mgr. Naďa Fiedlerová, Ph.D.

Dějiny soukromého práva

Osnova

- Dělení na soukromou a veřejnou sféru v dějinách
- Soukromé právo
- Veřejné právo

Slovo veřejný

- označuje dva fenomény, které jsou vzájemně úzce spjaty, přesto nejsou identické:
- 1. vše, co se ukazuje před obecnstvem, **vše, co může každý vidět a slyšet**
- 2. **svět sám (není totožný pouze s přírodou či zemí)**, nemůže být ustaven jen pro jednu generaci nebo plánován jen pro žijící

Slovo privátní

- Z lat. privare = zbavovat, oloupit
- žít ve stavu, v němž je člověk zbaven určitých věcí, které bytostně patří k lidské existenci
- nepřítomnost druhých lidí
- cokoli soukromý člověk činí, zůstává bez významu, nemá to žádné důsledky a týká se pouze jeho
- naléhavost
- skrytost

Starověké Řecko

- Dělení na sféru soukromou a veřejnou se poprvé objevuje ve starém **Řecku**
- *Polis* jako alfa a omega životního rámce
- Soukromá oblast = domácnost (oikos), rodinný krb, vnitřek domu
- Veřejná oblast = za veřejemi, vně domu

Člověk jako společenský nebo politický živočich?

- Člověk jako „*zoon politikon*“ (politický živočich) podle Aristotela
- Pospolitý život, dům, rodina v protikladu k politickému životu
- Politika u Řeků = promlouvání a jednání
- X
- „Člověk je od přirozenosti politický, tj. společenský“ (T. Akvinský)
- srovnává podstatu spravování domácnosti s vládou ve veřejné politické oblasti

Sféra domácnosti

- pospolitý život v domácnosti **diktován lidskými potřebami a životními nutnostmi**
- Nutnost, jejímuž tlaku podléhají všichni smrtelníci, **ospravedlňuje násilí**
- moc, stát a vláda vnímány jako **předpolitické** a byly považovány za oprávněné nikoli ve veřejné, ale v soukromé sféře
- Nerovnost
- **Privátní = stav zbavení**, člověk zbaven nejvyšších možností a lidských schopností

Prostor *polis*

- říší svobody
- Rovnost
- Být svobodným znamenalo nikomu nevládnout a sám nebýt nikým ovládán
- ústředním zájmem občanů navzájem spolu rozmlouvat
- člověk „živočich mající logos“
- **Odvaha** jako politická ctnost
- *Polis* = veřejný prostor pro neprůměrné

Starověký Řím

- Římané nikdy neobětovali soukromý život veřejnému, ale chápali, že obě tyto oblasti na sobě co do své existence závisejí
- Nezastupitelná role římského práva
- Účast na *res publica* primární
- stát se věhlasným skrze svou ctnost, a tím i nesmrtelným v pozemském světě

Raný středověk

- S nástupem **křesťanství**:
- člověk se má starat jen o své vlastní záležitosti
- zájem o věčný život, nikoliv pozemský
- konání dobra vylučuje veřejnost
- **enormní nárůst soukromé oblasti**
- hranici mezi soukromým a veřejným nahradila do jisté míry **hranice mezi profánním (světským) a posvátným**

Novověká společnost

- moderní pojem společnosti
- jakýkoliv politický útvar přirovnáván k domácnosti
- setřena stará dělicí čára mezi soukromými a veřejnými záležitostmi
- vzestup domácnosti a ekonomických činností do prostoru veřejného života
- odumírání veřejné politické sféry v novověku – nezájem o nesmrtelnost (současně i o věčnost)

Moderní společnost

- Nikdo nepanuje, vláda není vázána na konkrétní osobu, vládne **byrokracie**
- Na místo jednání nastupuje **chování** (poslušnost)
- **Konformismus**
- Moderní egalita není totožná s rovností v antice
- Společnost postupně „konzumuje“ soukromou, politickou i intimní sféru

Spojitost s právem

- pojem soukromý a veřejný není konstantou
- značná dynamika odrážející odlišné přístupy ke smyslu lidského života
- Římské právo jako integrující element mezi soukromým a veřejným
- Justiniánská kodifikace se stala podkladem pro vytvoření univerzálního systému celého práva v pozdějším období
- Dějiny soukromého práva spjaty s vývojem právní vědy a studiem římského práva

Soukromé právo

- Za vznik vděčí římským právníkům a jejich představám
- První definice – Domitius Ulpianus: „Soukromé právo se dotýká ochrany zájmů jednotlivce, zatímco veřejné právo směřuje k římskému státu a jeho činnosti.“
- Přesto: význam oběma pojmům (zejm. SP) dala až novověká občanská společnost, kdy položeny legislativní základy novodobých právních řádů

Dědictví středověku

- dějiny soukromého práva = dějinami kontinentální právní kultury a právní vědy
- Vliv italských římskoprávních škol (glosátoři, komentátoři)
- Zájem o majetkoprávní vztahy (jádro SP)
- Středověk neznal odlišnost mezi VP a SP
- Od 15. století ustupuje jednolitost středověké právní vědy (ius commune) do pozadí

Na prahu nové doby

- Racionalisticky pojaté přirozené právo (Descartes, Grotius aj.)
- Vyústění tohoto vývoje dvojím směrem:
- Francie – VFR, vznik republiky
- Prusko, Rakousko – osvícenství, upevnění absolutismu
- V obou případech vznik nové legislativní tvorby, první systematicky pojaté odvětvové zákoníky

Vývojové etapy SP v českých zemích

- 4 základní časové úseky
 1. Počáteční (do r. 1811)
 2. Období právní stability (do 1948 – 1950)
 3. Doba tzv. socialistického práva (do 1989)
 4. Etapa obnovy SP
 5. NOZ

Právní dualismus

- Hledání diferenciačního kritéria
- Řada teorií (ca dvě desítky)
- Zájmová
- Mocenská
- Organická
- Metoda právní regulace

Zájmová teorie

- Domitius Ulpianus
- Rozlišujícím kritériem je zájem
- Pojem abstraktní
- Není zřejmé, zda konkrétní vztah je výrazem zájmu veřejného nebo soukromého

Organická teorie

- Zkoumat, z jakého důvodu vstupují subjekty do právních vztahů
- Jestliže se alespoň 1 subjekt právního vztahu stal jeho subjektem z důvodu výkonu veřejné moci, jde o právo veřejné
- Stal-li se subjektem právního vztahu nezávisle na tom, že je nositelem veřejné moci, jde o právo soukromé

Mocenská teorie (subordinace)

- Osoby, které vstupují do právních vztahů v oblasti SP, jsou si rovny
- V právních vztazích v oblasti VP existuje mezi osobami nerovnost
- Jedna osoba je v právním vztahu nadřazena druhé
- Jedna osoba může jednostranně ukládat povinnosti nebo zakládat práva

Metody právní regulace

- Specifický způsob právního regulování, vyjadřující povahu a míru působení jednotlivých stran právního poměru na vznik a rozvíjení tohoto poměru, resp. vyjadřující povahu a míru účasti subjektů právního poměru na formování jeho obsahu
- Reformulace mocenské teorie

Kritika právního dualismu

- **Monismus** = těžiště právní úpravy SP reprezentuje jediný a obsáhlý OZ (komercializace OP)
- **Právní dualismus** = existence dvou základních SP kodifikací: OZ a ObchZ
- Normativní škola práva
- Marxismus, nacistická právní teorie

X

- Dělení stále uznáváno
- Obé se často překrývá (např. publicizace SP od 2. pol. 19. stol.)

Má dělení na SP a VP nějaký praktický význam?

- Viz judikáty
- Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 1. prosince 1998, sp. zn. I. ÚS 41/98
- Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu České republiky ze dne 12. října 2004, č. j. 5 As 11/2003-50
- Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu České republiky ze dne 27. září 2006, č. j. 2 As 50/2005-53

Použitá literatura

- ARENDT, Hannah. *Vita activa, neboli, O činném životě*. 2. opr. vyd. Praha: Oikoymenh, 2009.
- HABERMAS, Jürgen. *Strukturální přeměna veřejnosti: zkoumání jedné kategorie občanské společnosti*. Vyd. 1. Praha: Filosofia, 2000.
- KNAPP, Viktor. Právo veřejné a soukromé, *Právník* 89/1950, s. 82-100.
- HÁCHA, Emil. *Slovník veřejného práva československého*. Reprint původního vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2000 (heslo dualismus právní).
- MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Sv. I. Praha: Leges, 2013.
- INNES, Matthew. *State & Society in the Early Middle Ages : The Middle Rhine Valley, 400-1000*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

Použitá literatura

- URFUS, Valentin. *Historické základy novodobého práva soukromého*. 2. vyd. Praha: Beck, 2001.
- ELIÁŠ, Karel. K některým základním otázkám rekodifikace českého soukromého práva, *Právník* 136/1997, č. 2, s. 105-128.
- BUREŠOVÁ, Jana. Pojem soukromé právo, *Právník* 141/2002, č. 7, s. 769-784.
- KINDL, Milan. Dopad rozdílu mezi veřejným a soukromým právem na právní praxi, *Právník* 136/1997, č. 7, s. 621-626.
- HURDÍK, Jan a Josef FIALA. *Úvod do soukromého práva*. 3. nezměněn. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. Edice učebnic / Masarykova univerzita. Právnická fakulta. ISBN 80-210-4112-9.